

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/69-10>
УДК 330.341.1:658.589:378.4

Беспалий Є. А.

докторант, кандидат технічних наук,
Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0626-3333>

Bespalyu Yevgen

Doctoral Student, Candidate of Technical Sciences,
Private Joint-Stock Company «Higher Education Institution
Interregional Academy of Personnel Management»

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

FEATURES OF THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE STATE

У статті розглядається вплив глобалізації на інноваційний розвиток держави та пошук конкурентних переваг для створення сприятливих умов інноваційного розвитку у контексті підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Проаналізовано основні тенденції інноваційного розвитку країн світу та основні форми прояву глобалізації в інноваційній сфері. Обґрунтовано необхідність створення сприятливих умов та впровадження відповідних механізмів державної стратегії по сприянню інноваційному розвитку національної економіки інтегрованої у світове співтовариство. Визначено, що глобалізація приносить користь державам, які забезпечують провідну роль у своїй економіці високотехнологічних галузей, активному запровадженню інновацій та розвитку сфер освіти і науки.

Ключові слова: глобалізація, інновації, інноваційна діяльність держави, глобальний інноваційний індекс, R&D.

The article examines the impact of globalization on the innovative development of the state and the search for competitive advantages to create favorable conditions for innovative development in the context of increasing the competitiveness of the national economy. The main trends of innovative development of the countries of the world and the main forms of manifestation of globalization in the innovation sphere are analyzed. The need to create favorable conditions and implement appropriate mechanisms of the state strategy to promote the innovative development of the national economy integrated into the world community is substantiated. It was determined that globalization benefits states that provide a leading role in their economy in high-tech industries, active introduction of innovations and development of education and science. In the conditions of globalization of the world economy, there is an increase in international competition in all spheres. The rapid development of technology and knowledge in the world has led to significant breakthroughs in the field of science. Innovative activity of the state covers various activities aimed at the commercialization of knowledge and technologies. In connection with this, the innovative activity of subjects of economic systems, which serves as the basis of competitive advantages, is gaining more and more relevance. Developed countries are focused on the development of high-tech industries that make high demands on innovation. The path of Ukraine in the current stage of globalization should be oriented towards innovative development with the direct participation of the state, business and the intellectual elite. The impact of globalization on the dynamic development of the national economy will contribute to the development of innovative processes as the basis of our country's competitive advantages in the world economy. Modern paradigms of innovative development in the conditions of globalization are: informatization of society, creation of a global economy of knowledge, rapid exchange of results of intellectual activity and experience of implementation of high technologies; the rapid spread of advanced scientific knowledge and technology and the elimination of the global problem of poverty and unemployment.

Key words: globalization, innovation, innovative activity states, global innovation index, R&D.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки спостерігається посилення міжнародної конкуренції у всіх сферах. Тому, все більшої актуальності набуває інноваційна діяльність суб'єктів економічних систем, яка служить основою конкурентних переваг. Інновації є основоположними для економічного зростання та розвитку. Швидке поширення інновацій, а також інтеграції населення світу досягнуто за допомогою процесів глобалізації. Глобалізація – це новий якісний етап розвитку світової економіки. Сутність якого полягає в якісно новому стані як міжнародних виробничих сил, так і міжнародних виробничих відносин. Об'єктивною основою глобалізації є новий рівень знань та технологій світової спільноти, пов'язаний з матеріалізацією досягнень сучасного етапу науково-технічного розвитку. Основним суб'єктом цих відносин на сучасному етапі є міжнародні корпорації. Слід зазначити, що транснаціональними корпораціями (ТНК), глобалізація розглядається як природний процес переміщення фінансових, економічних, виробничих, трудових, освітніх і наукових ресурсів в різні частини світу. ТНК представлені в багатьох країнах світу, впливаючи на світову економіку. ТНК контролюють біля половини світового промислового виробництва і торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню сутності глобалізації та її впливу на розвиток економіки присвячено багато праць. Проблеми використання конкурентних переваг окремих країн світу у світовому економічному просторі, механізмів і інструментів забезпечення інноваційного розвитку, висвітлені в працях зарубіжних та українських фахівців. Науковою базою досліджень стали праці: З. С. Варналій, О. П. Гармашова, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко, О. М. Діба, Н. Thorp, B. Goldstein, В. Р. Сиденко та інших [1–5].

Метою дослідження є вивчення особливостей впливу глобалізації на інноваційний розвиток держави. Пошук конкурентних переваг та створення сприятливих умов інноваційного розвитку держави потребують подальших наукових досліджень та розкриття впливу глобалізації на параметри інноваційного розвитку у контексті підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

В умовах глобалізації світової економіки спостерігається посилення міжнародної конкуренції у всіх сферах. Стрімкий розвиток технологій та знань у світі призвело до значних проривів в області науки. Інноваційна діяльність держави охоплює різні види

діяльності, спрямовані на комерціалізацію знань і технологій. У зв'язку з цим все більшої актуальності набуває інноваційна діяльність суб'єктів економічних систем, яка служить основою конкурентних переваг. Розвинені країни орієнтуються на розвиток високотехнологічних галузей, які висувають високі вимоги до інновацій.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація – це новий якісний етап розвитку світової економіки. Суть цього нового етапу полягає в новому якісному стані як міжнародних виробничих сил, так і міжнародних виробничих відносин. Глобалізація – зачіпає всі сфери людської діяльності, та перетворює світ в єдину, цілісну систему.

Основою глобалізації є новий рівень продуктивних сил світової спільноти, пов'язаний з матеріалізацією досягнень сучасного етапу науково-технічного розвитку. Основним суб'єктом цих відносин на сучасному етапі є міжнародні корпорації. Міжнародні корпорації виявляють тенденцію до інтеграції, яка взаємозалежна і взаємопов'язана з їх місцем в системі інноваційних відносин. Діяльність міжнародних корпорацій містить в собі величезний потенціал, що відбивається на стимулюванні національних економік, орієнтація на розвиток передових технологій, результати яких можуть бути використані країнами. Та може стати важливою умовою зростання економік та інноваційного розвитку країн світу. Але серед недоліків цього процесу є зростаюча різниця між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

Іншим фактором впливу глобалізації на інноваційну діяльність є кластерна політика. Кластерна політика – це об'єднання інститутів і підприємств або формування кластерів конкурентоспроможних галузей. Кластери, здебільше, концентруються в окремих країнах, де відбувається взаємна підтримка всіх галузей групи. Участь у кластері також надає переваги у доступі до нових технологій, методів, та можливостей. Кластерні фірми швидко дізнаються про досягнення технологій та обладнання, нові концепції та постійно вивчають ці інноваційні конкурентні переваги завдяки іншим членам кластера. Членство в кластері дає переваги безпосередньо контролювати діяльність інших фірм, в той час як окремі фірми мають гірший доступ до інформації і змушені нести більші витрати.

Виходячи з впливу глобалізації на інноваційний шлях розвитку країн світу, слід зазначити, що дешева і ефективна мережа зв'язку дозволяє фірмам розміщувати різні складові виробництва в різних країнах, зберігаючи при

цьому прями організаційні та інформаційні контакти забезпечуючи безпосереднє управління товарними і фінансовими потоками.

В умовах глобалізації стає очевидним, що в майбутньому в конкурентній боротьбі переможуть країни, здатні забезпечити провідну роль в своїй економіці високотехнологічних виробництв і наукомістких послуг в поєднанні зі зміцненням сфер науки і освіти. Сучасні інформаційні технології також зменшили потребу у фізичному контакті між виробниками і споживачами.

Ця тенденція є основною причиною, чому в багатьох країнах світу зросли витрати на дослідження і розробки R&D, а також кількість патентів. Також спостерігається значне збільшення потоків іноземних інвестицій в НДДКР, що характерно для більшості розвинених країн і зростаючого числа нових індустріальних країн.

Світове господарство характеризується тенденцією інноваційності, яка передбачає масове використання наукових знань для створення нових товарів та послуг.

Значну роль у світі відіграють країни, які використовують інновації як стратегію розвитку, значно розширюючи свій потенціал у сфері науково-технічних інновацій, створюючи все більш сильну конкурентну перевагу.

Щорічно публікується Глобальний інноваційний індекс, розрахований Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, який відображає рейтинг країн за їх здатністю до інновацій [6].

За останній рік (враховуючі воєнні дії) місце України в рейтингу ГІІ дещо знизився в порівнянні зі 49 місцем у 2021 році. Україна в 2022 році посідає 57 місце, утримуючі 4-ту позицію серед 36 країн економічної групи lower-middle income.

Протягом останніх десяти років постійними лідерами інновацій були: Швейцарія, Швеція, США, Великобританія, Нідерланди. Варто зазначити, що Швейцарія займає перше місце в рейтингу, завдяки обсягу інвестицій в дослідження і розробки. Також, поліпшується якість освіти у вищих навчальних закладах, що додатково створює привабливі умови для розвитку інноваційної діяльності. Швейцарія, подає найбільшу кількість заявок на патенти на одного жителя до Європейського патентного агентства. Швеція, Нідерланди і США орієнтуються на інвестиційну, наукову та екологічну діяльність, яка в сукупності дає необхідний результат. При цьому США лідирують за показниками інноваційної діяльності, зокрема інвестиції в дослідження і розробки, якість навчання студентів, якість наукових публікацій, кількість патентів і величина інтенсивності корпоративних нематеріальних активів [7].

За досліджуваний період Україна практично не змінила своїх позицій в ГІІ, залишаючись при цьому в Топ-50 країн рейтингу, (за винятком воєнного 2022 року), що є недостатнім результатом для держави з таким значним інноваційним потенціалом. Зазначені обставини безпосередньо пов'язані з неефективним державним регулюванням інноваційної діяльності та недостатньою політикою захисту інтелектуальної власності, які не сприяють якісному виконанню науково-дослідної роботи та розвитку інноваційного підприємництва, що призводить до зниження рівня зайнятості у цій сфері, а також скорочення обсягів патентів та наукових публікацій.

Шлях України в сучасному етапі глобалізації, має орієнтуватися на інноваційний розвиток за безпосередньої участі держави, бізнесу та інтелектуальної еліти. Вплив глобалізації

Таблиця 1

Топ-10 країн у Глобальному інноваційному індексі

Країна	Період				
	2018	2019	2020	2021	2022
Швейцарія	1	1	1	1	1
США	6	3	3	3	2
Швеція	3	2	2	2	3
Великобританія	4	5	4	4	4
Нідерланди	2	4	5	6	5
Південна Корея	12	11	10	5	6
Сінгапур	5	8	8	8	7
Німеччина	9	9	9	10	8
Фінляндія	7	6	7	7	9
Данія	8	7	6	9	10
Україна	43	47	45	49	57

Джерело: складено автором [6]

Таблиця 2

Топ 5 країн за кількістю статей в науково-технічних журналах

Період	Країна									
	Китай		США		Великобританія		Індія		Німеччина	
	Кількість	Ранг	Кількість	Ранг	Кількість	Ранг	Кількість	Ранг	Кількість	Ранг
2017	542098	2	709480	1	223340	3	158494	5	188714	4
2018	609496	2	718762	1	223586	3	183075	5	190967	4
2019	699385	2	707258	1	219924	3	201857	4	193799	5
2020	771730	1	700795	2	224504	3	212665	4	194585	5
2021	860012	1	726552	2	243792	3	237429	4	208210	5

Джерело: [9]

на динамічний розвиток національної економіки буде сприяти розвитку інноваційних процесів як основи конкурентних переваг нашої країни у світовій економіці. Сучасними парадигмами інноваційного розвитку в умовах глобалізації є: інформатизація суспільства, створення світової економіки знань, швидкому обміні результатами інтелектуальної діяльності та досвіду впровадження високіх технологій; швидкого поширення передових наукових знань і технологій та усунення глобальної проблеми бідності та безробіття.

Світовими лідерами за загальними внутрішніми витратами на НДДКР є США, Китай, Швейцарія, і науково-дослідна діяльність є одним із стратегічних факторів, що впливають на розвиток інноваційної діяльності компаній. Слід зазначити, що найбільша частка фінансування НДДКР практично у всіх країнах світу здійснюється бізнесом, в той час як в Україні основним джерелом фінансування є Держава.

Існує ще один зв'язок між поняттями глобалізації та інновацій, в якому саме інновації є рушійним фактором глобальної конкуренції. ТНК, які досягли лідерства в міжнародному масштабі, використовують різні стратегії. Але, хоча кожна успішна компанія застосовує власну стратегію, основні принципи діяльності, природа та еволюція успішних компаній в цілому однакова. Компанії досягають конкурентних переваг за допомогою інновацій. Здебільшого інновації виявляються досить простими і переважно не значними, заснованими на впровадженні «незначних» поліпшень і досягнень, ніж на одному, великому технологічному прориві. При цьому завжди є інвестиції в підвищення навичок і отримання знань, та фізичні активи. Деякі інновації створюють конкурентні переваги,

генеруючи принципово нові сприятливі можливості на ринку або дозволяють заповнити сегменти ринку, на які не звернули уваги інші.

Слід зазначити, що за кількістю поданих патентних заявок лідерами є США, Японія та Китай [8].

Що стосується публікації статей в науково-технічних журналах, то Китай займає 1-е місце в світі з 860 тисячами статей, опублікованих в китайських журналах в 2021 році. Слід зазначити, що в Топ-5 за кількістю статей в науково-технічних журналах увійшли США, Індія, Німеччина і Великобританія, на частку яких припало близько 50% світових статей (табл. 2).

Висновки. У сучасному світі йде конкуренція не стільки за володіння капітальними ресурсами та матеріальними цінностями, а за здатність розробляти і впроваджувати інновації. Таким чином, інновації є частиною глобалізації і рушійним фактором глобальної конкуренції, при цьому глобалізація економіки спочатку зачіпає конкретну країну, а потім економічну політику країни, впливаючи на інноваційну діяльність окремих галузей та підприємств.

Важливою особливістю глобалізації є її вплив на інноваційний розвиток національних економік, тому в сучасному світі їй відводиться особлива роль, оскільки інновації є основою економічного зростання і служать фундаментом забезпечення зростання конкурентоспроможності продукції. Інноваційна діяльність держави – є запорукою якісних змін структури виробництва в результаті створення, застосування і комерціалізації абсолютно нових або вдосконалених товарів або послуг, та підвищення конкурентоспроможності держави на світовому рівні.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. С., Гармашова О. П. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення : монографія. Київ : Знання України, 2013. 387 с.

2. Гальчинський А. Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ. Київ : Знання України, 2012. 336 с.
3. Дьба О. М. Інноваційний розвиток підприємств в умовах глобалізації. *Стратегія економічного розвитку України*. 2018. № 42. С. 111–118.
4. Thorp H., Goldstein B. Engines of Innovation: The Entrepreneurial University in the Twenty-First Century. Chapel Hill North Carolina, 2010.
5. Сиденко В. Р. Глобалізація и економічне розвиток. Київ : Фенікс, 2008. 376 с.
6. Глобальний інноваційний індекс. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>.
7. Глобальний інноваційний індекс. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/Home>.
8. Світові показники інтелектуальної власності. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2019.pdf.
9. Журнал Scimago Journal&Country Rank. URL: <https://www.scimagojr.com/countryrank.php?year=2021>.

References:

1. Varnaliy Z. S., Garmashova O. P. (2013) Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: problemy ta priorytety innovatsiinoho zabezpechennia: monohrafiia [Competitiveness of the national economy: problems and priorities of innovative provision: monograph]. Kyiv: Knowledge of Ukraine, 387 p.
2. Galchynskiy A., Geets V., Kinakh A., Seminozhenko V. (2012) Innovatsiina stratehiia ukrainskykh reform [Innovative strategy of Ukrainian reforms]. Kyiv : Knowledge of Ukraine, 336 p.
3. Dyba O. M. (2018) Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstv v umovakh hlobalizatsii [Innovative development of enterprises in the conditions of globalization]. *Strategy of economic development of Ukraine*. № 42. P. 111–118.
4. Thorp H., Goldstein B. Engines of Innovation: The Entrepreneurial University in the Twenty-First Century. Chapel Hill North Carolina, 2010.
5. Sydenko V.R. (2008) Globalizatsiya i ekonomicheskoe razvitie [Globalization and economic development]. Kyiv : Phoenix, 376 p.
6. Hlobalnyi innovatsiinyi indeks [Global Innovation Index]. Available at: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>.
7. Hlobalnyi innovatsiinyi indeks [Global Innovation Index]. Available at: <https://www.globalinnovationindex.org/Home>.
8. Svitovi pokaznyky intelektualnoi vlasnosti [World Intellectual Property Indicators]. Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2019.pdf.
9. Zhurnal Scimago Journal&Country Rank [Scimago Journal&Country Rank]. Available at: <https://www.scimagojr.com/countryrank.php?year=2021>.